

ВЗАЄМОДІЯ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: МЕТОДОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ СУЧАСНОГО ПРАВОТВОРЕННЯ

INTERACTION BETWEEN LEGAL POLICY AND LEGAL CULTURE OF UKRAINIAN SOCIETY: METHODOLOGICAL GUIDELINES OF MODERN LAWMAKING

Іроденко В.Т., здобувач кафедри права та публічного управління

ЗВО «Університет Короля Данила»

ORCID ID: 0009-0006-6762-3933

У статті здійснено ґрунтовний аналіз взаємодії правової політики та правової культури українського суспільства як основи для сучасного правотворення. Метою дослідження є виявлення ролі правової культури у формуванні та реалізації правової політики, а також аналіз їхнього взаємозв'язку в умовах демократичних перетворень та європейської інтеграції України. Для досягнення цієї мети поставлено ряд завдань, серед яких: розкриття сутності правової політики й правової культури як інтегрованих складових правової системи, дослідження їхнього взаємного впливу на якість правотворчого процесу, а також вивчення методологічних орієнтирів, що забезпечують узгодженість державних рішень із загальноприйнятими суспільними правовими цінностями. Окремо висвітлено виклики, з якими стикається українське суспільство в умовах трансформаційних процесів, а також перспективи розвитку їхньої взаємодії у контексті забезпечення правової стабільності та соціального прогресу. Встановлено, що ефективність правотворення безпосередньо залежить від гармонійного поєднання двох ключових чинників: правової політики, зорієнтованої на демократичні принципи та верховенство права, з правовою культурою, яка визначає рівень правосвідомості, правових цінностей та правової активності громадян. Дослідження показує, що саме взаємодія правової політики і правової культури є необхідною умовою для формування стабільної, адаптивної та дієвої правової системи, здатної відповідати на сучасні соціальні, економічні та політичні виклики. У статті наголошується на важливості врахування особливостей національної правової культури при розробці правових норм, а також на необхідності зміцнення правової свідомості громадян як важливого елементу демократичного правотворення. Відзначено, що для досягнення сталого розвитку правової системи важливим є постійне вдосконалення правової освіти, розвитку правових інститутів та підвищення рівня правової грамотності населення. Враховуючи сучасні умови європейської інтеграції, дослідження вказує на необхідність інтеграції європейських правових стандартів, що має сприяти удосконаленню правової політики та розвитку правової культури в Україні.

Ключові слова: правова політика, правова культура, правотворення, методологічні орієнтири, правосвідомість, демократизація, європейська інтеграція.

The article provides a comprehensive analysis of the interaction between legal policy and the legal culture of Ukrainian society as a foundation for modern lawmaking. The aim of the study is to identify the role of legal culture in the formation and implementation of legal policy, as well as to analyze their interconnection in the context of Ukraine's democratic transformations and European integration. To achieve this goal, several tasks are set, including: revealing the essence of legal policy and legal culture as integrated components of the legal system, examining their mutual influence on the quality of the lawmaking process, and exploring the methodological guidelines that ensure the alignment of state decisions with commonly accepted social legal values. The article also highlights the challenges faced by Ukrainian society during transitional processes and the prospects for the development of their interaction in ensuring legal stability and social progress. It is established that the effectiveness of lawmaking directly depends on the harmonious combination of two key factors: legal policy, focused on democratic principles and the rule of law, and legal culture, which defines the level of legal awareness, legal values, and the legal activity of citizens. The study demonstrates that it is the interaction of legal policy and legal culture that is a necessary condition for forming a stable, adaptive, and effective legal system capable of responding to contemporary social, economic, and political challenges. The article emphasizes the importance of considering the peculiarities of national legal culture when developing legal norms, as well as the need to strengthen the legal awareness of citizens as an essential element of democratic lawmaking. It is noted that achieving sustainable legal system development requires continuous improvement of legal education, the development of legal institutions, and the enhancement of the population's legal literacy. Considering the current conditions of European integration, the study points to the necessity of integrating European legal standards, which should contribute to the improvement of legal policy and the development of legal culture in Ukraine.

Key words: legal policy, legal culture, law-making, methodological guidelines, legal awareness, democratization, European integration.

Актуальність теми. Актуальність дослідження взаємодії правової політики та правової культури українського суспільства зумовлюється трансформаційними процесами, що відбуваються в умовах демократизації та реформування правової системи. Правова політика виступає важливим інструментом реалізації державного курсу, спрямованого на забезпечення верховенства права, захист прав і свобод людини, модернізацію суспільних відносин. У свою чергу, правова культура, як невід'ємна складова загальної культури суспільства, забезпечує внутрішнє сприйняття правових цінностей, формує правосвідомість та визначає рівень правомірної поведінки громадян.

У сучасних умовах саме взаємодія правової політики та правової культури набуває особливого значення, оскільки від їх гармонійного поєднання залежить ефективність правотворчих процесів, дієвість механізмів реалізації законів і легітимність правових рішень. Водночас наявними залишаються проблеми недостатньої системності державної правової політики, обмеженої інтеграції правових і культурних чинників, а також нерівномірного розвитку правової культури громадян. Це актуалізує потребу у комплексному методологічному аналізі зазначеного феномена, визначенні орієнтирів сучасного правотворення та пошуку шляхів підвищення ролі правової культури у забезпеченні демократичного розвитку України.

лексному методологічному аналізі зазначеного феномена, визначенні орієнтирів сучасного правотворення та пошуку шляхів підвищення ролі правової культури у забезпеченні демократичного розвитку України.

Стан дослідження. Проблематика правової політики та правової культури посідає важливе місце у вітчизняній правовій науці. У фундаментальних виданнях визначено їх базові поняття та місце в системі права. Сутність і особливості формування правової політики в Україні аналізують М. Кравчук, В. Матола, Р. Зеленін, Н. Харченко, модернізаційні аспекти висвітлює М. Хаустова. Важливим є також внесок І. Жаровської та А. Барана, які досліджують правотворчість і методологічні засади політики держави. Правова культура як чинник розвитку суспільства розглядається у працях Л. Макаренка, Г. Хаварівської, Ю. Кривицького. Сучасні автори (О. Котуха, Ю. Цуркан-Сайфуліна, О. Барабаш) поєднують її проблематику з правовою політикою через заохочувальні норми, тоді як О. Петришин, Т. Кагановська та О. Передерій акцентують на її трансформації під впливом євроінтеграції. Попри наявність значної кількості досліджень, комплексний

аналіз взаємодії правової політики та правової культури як методологічного орієнтира сучасного правотворення залишається недостатнім.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні взаємозв'язку правової політики, правової культури та процесу правоутворення, визначенні їхнього впливу на формування сучасної правової системи України, а також у виробленні рекомендацій щодо підвищення ефективності правотворчої діяльності в умовах трансформаційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Правова політика розглядається в літературі як феномен, що постає лише за умови демократичного правового розвитку суспільства і набуває особливого значення в умовах європейської інтеграції та зовнішніх загроз, зокрема воєнної агресії. У цих обставинах вона виконує не лише внутрішньо-організаційну роль, а й функцію забезпечення оборони, безпеки громадян та відновлення порушених прав. Тому її взаємодія з правовою культурою стає предметом нагального наукового інтересу в контексті формування ефективних методологічних орієнтирів правотворення.

Енциклопедичні джерела дають подвійне тлумачення правової політики: у широкому значенні – як державну політику, що базується на праві, та у вузькому – як саме ту державну політику, що реалізується в правовій сфері суспільного життя [1]. Це семантичне розмежування вказує на те, що правова політика надає окремим різновидам державної політики якісної правової ознаки, що вирізняє її серед інших напрямів публічної діяльності. Втім, навіть на початку XXI століття вчені підкреслювали проблемність визначення сутності правової політики, її місця в системі політик та змістовних меж поняття. Сьогодні термін «правова політика» широко вживається в науковій дискусії, але здебільшого відсутній у текстах нормативних актів, що створює потребу в критичному узагальненні концептуальних підходів та уніфікації понять [2, с. 54].

У наукових дослідженнях правову політику аналізують із різних методологічних позицій. Представники нормативістської школи, зокрема М. Хаустова, акцентують увагу на атрибутах правової політики: її державно-вольовому характері, владно-імперативному змісті, застосуванні правових методів регулювання, охопленні правової сфери суспільного життя, публічному та офіційному вияві, а також – за необхідності – легальному примусі з боку держави [3, с. 41]. Ці ознаки дозволяють класифікувати правову політику як спеціалізовану форму публічної політики. Погляд Н. Харченко доповнює цю парадигму, розділяючи правову політику на теоретичний (ідеологічно-доктринальний) та практичний (організаційно-адміністративний) виміри: перший включає ідеї, стратегії, доктрини та програми, закріплені в нормативних актах; другий – конкретну державну діяльність, спрямовану на правове впливання на всі сфери суспільного життя [4, с. 116].

Наявний корпус досліджень створює міцну базу для подальшого аналізу, але водночас виявляє кілька методологічних лакун: відсутність інтеграційних підходів, що поєднують аксіологічний, інституційний та процедурний виміри; недостатня увага до зв'язку правової політики з правовою культурою як фактором легітимації правотворення; а також брак досліджень, які б практично апримували ці підходи в умовах трансформаційного, зокрема воєнного, контексту.

Отже, сучасна наукова проблематика вимагає розробки методологічних орієнтирів, що поєднують нормативно-правовий аналіз із дослідженням соціокультурних основ правосвідомості, аби забезпечити ефективне та легітимне правотворення в Україні. Такий підхід має стати предметом подальших емпіричних та теоретичних досліджень, спрямованих на узгодження правової політики з потребами формування правової культури суспільства.

За визначенням С. Бобровника, правова політика – це нормативно врегульована діяльність держави, недержавних об'єднань та інститутів громадянського суспільства, спрямована на вдосконалення правового регулювання, підвищення якості законодавства та забезпечення прав і свобод людини [5, с. 83]. Така формула підкреслює колективний, координаційний характер правової політики і виводить її за межі ексклюзивно державних процедур, що набуває особливої ваги при конструюванні механізмів легітимації правотворення. Позиція автора дослідження полягає в тому, що підхід С. Бобровника є найбільш вдалим серед наведених, оскільки він закладає основу для розглядання правової політики як багатовимірного процесу, що поєднує державні ініціативи та громадянські інститути і тим самим підвищує її ефективність та публічну підзвітність. Відтак правова політика як особливий вид публічної політики має піддаватися аналогічним трансформаційним процесам, що властиві сучасній державній політиці загалом.

Н. Русенко акцентує увагу на нормативній і процедурній впорядкованості правової політики: вона розглядає її як цілеспрямовану діяльність держави, що має формалізовану, погоджену з усіма зацікавленими сторонами (державними, недержавними й громадськими інституціями) структуру, сімейство правових принципів і спрямованість на покращення чинного законодавства та захист прав людини [6, с. 167]. Це підкреслює необхідність інклюзивності та попередньої узгодженості як елементів методології правотворення.

У підсумку, правова політика постає як основна форма державно-вольового спрямування розвитку в усіх сферах суспільних відносин і повинна відповідати аксіологічним засадам – верховенству права, демократизму, гуманізму, законності та узгодженості інтересів індивіда, суспільства й держави. Пріоритетність правової політики обумовлена потребою нормативно-організаційного забезпечення економічної, політичної й соціальної сфер, впорядкування правової інформації, встановлення єдиних орієнтирів розвитку публічного простору, забезпечення правопорядку і демократичних патернів, формування державницької ідеології та підвищення правової культури і правосвідомості суспільства. Ці концептуальні підходи вказують на методологічну необхідність інтеграції правової політики і правової культури при формуванні сучасного правотворення: правова політика має конструюватися не лише як набір нормативних актів, а й як механізм, що враховує ціннісні орієнтири суспільства і сприяє їх інституціоналізації через освітні, комунікаційні та інші інструменти, що підвищують легітимність і ефективність правових рішень. У контексті правової трансформації особливе місце посідає правова політика, яку доцільно розуміти як науково обґрунтовану, послідовну та системну діяльність уповноважених інституцій (передусім державних і муніципальних органів), спрямовану на формування дієвого механізму правового регулювання та цивілізованого застосування юридичних засобів для досягнення ключових цілей: повноти гарантування прав і свобод громадян, посилення законності й правопорядку, становлення інституцій правової держави та підвищення рівня правової культури суспільства й особистості [7, с. 492].

З набуттям Україною незалежності правова політика оформилася як самостійне явище – із власними цілями, змістом і соціальною цінністю. На шляху її концептуалізації важливим етапом стало виділення правової політики як окремого компонента загальнодержавної політики та як особливої форми її вираження, що здійснює юридичну легітимацію політичних курсів і знаходить відображення у практиці органів влади. Правова політика вирізняється низкою атрибутів, найсуттєвішим з яких є її державно-вольовий, владно-імперативний характер. Серед невід'ємних ознак слід виокремити: реалізацію на основі правових методів і засобів; спрямованість на регулювання

правової сфери суспільного життя; публічний та офіційний статус; втілення через правові й організаційні інструменти; а також можливість застосування легального примусу в межах, передбачених законом. Ефективність державної правової політики значною мірою визначається ступенем втілення її принципів, серед яких – непорушність прав і свобод людини, демократизм, верховенство права, справедливість, узгодження інтересів індивіда, суспільства й держави, публічність і прозорість дій публічної влади.

Зміст правової політики зорієнтований на певні концептуальні уявлення про природу права, співвідношення права й держави, права й громадянського суспільства. Відтак вибір домінуючої праворозумінної позиції в суспільстві визначає змістові акценти та інструментарій політики в цілому й конкретних її напрямів. Практична реалізація правової політики відбувається через основні ланки: правотворчість, правозастосування, правову інтерпретацію та доктринальну діяльність, які розглядаються як форми її втілення у публічному просторі [3, с. 40].

Узагальнюючи наведені підходи, правову політику доцільно визначити як системну, науково обґрунтовану і цілеспрямовану діяльність держави (за участі органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства), що здійснюється правовими методами та засобами і покликана формувати та впроваджувати правові принципи й механізми регулювання суспільних відносин; її мета – забезпечення прав і свобод людини, зміцнення законності й правопорядку, розвиток інституцій правової держави та підвищення правової культури громадян шляхом правотворчості, правозастосування, правової інтерпретації і доктринальної діяльності, які за потреби підкріплюються легальним примусом у межах демократичних і аксіологічних засад суспільства.

Під правоутворенням можна розуміти комплексний процес виникнення і закріплення права, що передбачає поетапне перетворення суспільних практик і потреб на систематизовані юридичні приписання. У широкому розумінні правоутворення охоплює три взаємопов'язані рівні: гносеологічний – зародження правових уявлень і формування правосвідомості; матеріальний – вироблення правових відносин на підставі реалізації суб'єктивних прав і обов'язків; інституціональний – кодифікацію норм у вигляді нормативних актів і створення сталих правових інститутів [8, с. 175]. З огляду на це правотворчість слугує складовою частиною правоутворення і означає безпосередню діяльність уповноважених суб'єктів із «створення права», яка зовні проявляється в об'єктивізованих правових формах. Особливості процесу правотворення визначаються як структурою суб'єктів (державні органи, органи місцевого самоврядування, представницькі та експертні інститути), так і традиціями закріплення та функціонування правових приписів у конкретній правовій системі.

У практичному вимірі правоутворення передбачає визнання державою повторюваних суспільних відносин, усвідомлення потреби їх правового регулювання, формальне закріплення правових приписів і забезпечення їх державною захисту. З цієї перспективи правотворчість – це не виключно діяльність органів влади: вона може включати участь інститутів громадянського суспільства, експертних спільнот і наукової думки, що підсилює її легітимність і узгодженість із ціннісними орієнтирами суспільства [9, с. 143]. Таким чином, правоутворення виступає тим містком, який зв'язує програмні установки правової політики з реальними суспільними очікуваннями, вираженими через правову культуру.

Ціннісна складова правової політики полягає передусім у її ролі офіційного й владного механізму впливу на суспільство: вона легітимізує обраний політичний курс, надаючи йому статус публічної політики, та одночасно здійснює відбір і впровадження правових засобів, зокрема

заохочувального механізму, для оптимального вирішення визначених соціально-політичних завдань [10, с. 29].

Правова культура розглядається як компонент загальної культури, що охоплює сукупність норм, правових інститутів, цінностей, форм і процесів, які забезпечують правову та соціальну орієнтацію індивідів у конкретному суспільстві. У науковій літературі існує кілька підходів до її визначення. Одні дослідники розуміють правову культуру як інтегровану систему, що включає право, правосвідомість, правові відносини, законність, правопорядок і правомірну поведінку. Інші трактують її як стан правового життя суспільства, відображений у якості нормативних актів і рівні гарантій свободи поведінки особи в поєднанні з її відповідальністю перед спільнотою. Є й ті, хто визначає правову культуру через показники зрілості правової системи: стан законності, ставлення громадян до права, рівень правової грамотності та нетерпимість до правопорушень. Деякі автори наголошують на історико-інституційному вимірі, розглядаючи правову культуру як результат тривалого розвитку правових інститутів та правосвідомості як юридичної еліти, так і пересічних громадян. Нарешті, частина досліджень визначає правову культуру як якість правового життя й ступінь гарантування державою та суспільством прав і свобод, а також як рівень знань, розуміння і додержання права кожним членом спільноти [11, с. 772].

Роль правової культури в житті суспільства багатогранна й визначальна: вона сприяє гармонійному розвитку особистості, закладає правові цінності, що збагачують соціальну та індивідуальну практику, і тим самим забезпечує поступ суспільства в цілому. У сучасних умовах особливого значення набуває освітній компонент: ефективна система правової освіти виступає фундаментом формування правосвідомої, відповідальної особистості. Тому першочерговим завданням є протидія кризовим процесам в освіті, вдосконалення її організації та нормативно-правового забезпечення з метою підвищення якості правового виховання. Правову культуру доцільно розглядати як сукупність уявлень, оцінок, установок і переконань щодо значення юридичних прав і обов'язків, що формують позитивне ставлення до права, законності і правопорядку і сприяють соціально корисній поведінці у правовій сфері [12, с. 15]. Вона є системою відтворення правових цінностей, яка знаходить вираження у стабільній прогресивній правовій свідомості, у належному розумінні правових принципів та у впровадженні систематизованих правових норм, що виникають і функціонують у межах правової політики та принципів законності [13, с. 652].

Відтворення правових цінностей здійснюється перш за все через послідовне дотримання соціально-правових принципів як при створенні правових норм, так і під час їх практичної реалізації. Саме така принципова послідовність забезпечує стійкість правової культури й підвищує ефективність правотворчих і правозастосовних механізмів у суспільстві.

У найзагальнішому вигляді сучасна юридична наука виокремлює кілька базових методологічних перспектив для вивчення правової культури: філософсько-ціннісний (ціннісно-якісний), соціологічний, антропологічний та інформаційно-семіотичний. Кожний із зазначених підходів висвітлює певну грань явища – від рівня ціннісних орієнтирів і світоглядних уявлень до соціальної поведінки, культурно-антропологічних практик і семіотики правових комунікацій. Невипадково вибір методологічної перспективи залежить від завдань конкретного дослідження, проте лише їх інтеграція забезпечує цілісне й обґрунтоване уявлення про складний, багатовимірний феномен правової культури та дає підстави для побудови загально-теоретичної концепції і практичних рекомендацій. У ширшому вимірі під правовою культурою розуміють усе те позитивне, що створено людством у правовій сфері: стан правосвідомості, рівень юридичної науки, якість правових

актів і форм права, професійний рівень судових і правоохоронних інституцій, розвиток юридичної освіти й наукової традиції. У вузькому сенсі правова культура означає знання права членами суспільства, їх ставлення до права та суспільний престиж правових інститутів; у будь-якому разі вона виступає ключовою умовою зміцнення законності та правопорядку [14, с. 36].

На теоретико-методологічному рівні правова культура постає як система духовних цінностей, створених діяльністю суб'єктів права, і функціонує як форма прогресивного правового розвитку людини та суспільства. У цій концепції правова культура розглядається як видова складова загальної культури, що поєднує суб'єктні (суб'єкти права) і об'єктні (правові цінності) елементи єдиного феномена, реалізуючи одночасно функції системи й підсистеми.

Сучасні дослідження акцентують увагу на вивченні правової культури в умовах трансформацій правової реальності; до її ключових компонентів належать система норм і принципів права, правовий статус суб'єктів, стан законності та правопорядку, а також масова правова свідомість. Повноцінне осмислення кожного з цих елементів потребує «режиму реального часу», тобто врахування поточних викликів і завдань, що стоять перед правовою системою демократичної держави [15, с. 92].

Проведене дослідження підтверджує, що взаємодія правової політики і правової культури є ключовим чинником ефективності сучасного правотворення в Україні: правова політика формує нормативно-інституційні рамки, а правова культура визначає їх суспільну прийнятність і легітимність.

Методологічно доцільно інтегрувати три виміри в процесі правотворення – аксіологічний (ціннісні орієнтири), інституційний (спроможність суб'єктів) та процедурно-технологічний (відкритість, участь, моніторинг) – що дозволить підвищити якість і стійкість нормативних рішень. На практиці це вимагає системного залучення зацікавлених сторін і експертів при підготовці норм, обов'язкового оцінювання їхнього впливу на права та культуру (право-культурний аудит), впровадження

пілотних практик і належної комунікації з громадянами, а також поєднання юридичних заохочень із позаправовими стимулами. Пріоритетом має стати посилення правової освіти й просвіти як основи інтерналізації правових норм; лише за умови поєднання ціннісної, інституційної та процедурної складових можливе підвищення легітимності правотворення, зміцнення правової державності й становлення активної правової культури в умовах трансформацій та зовнішніх викликів.

Урахування стратегічного контексту – євроінтеграції та гібридних загроз, зокрема воєнної агресії – вимагає від правової політики особливої уваги до стійкості правової системи: гарантій прав і свобод у кризових умовах, механізмів оперативного відновлення порушених прав, а також до балансу між захисними заходами і збереженням демократичних стандартів. Правова культура в таких умовах стає чинником соціальної згуртованості й довіри до держави, що підсилює ефективність правових рішень.

Висновки. Підсумовуючи дослідження взаємодії правової політики та правової культури українського суспільства, слід констатувати, що між ними існує двосторонній причинно-наслідковий зв'язок: правова політика формує нормативні рамки, інституційні механізми та процедурні практики, які впливають на поведінку й очікування громадян, тоді як правова культура визначає ступінь соціальної сприйнятливості, легітимності та ефективності цих рішень. Унаслідок цього успіх сучасного правотворення залежить не лише від якості нормативних текстів, а й від урахування ціннісних орієнтирів, рівня правової свідомості та інституційної зрілості суспільства. Методологічні орієнтири сучасного правотворення в Україні повинні базуватися на інтегрованому підході: поєднанні цінностей верховенства права та захисту прав людини з інституційною інклюзивністю і процедурною прозорістю, підкріплені активною системою правової освіти і моніторингу. Такий підхід сприятиме підвищенню легітимності правових рішень, формуванню активної правової культури та зміцненню правової державності в умовах внутрішніх трансформацій і зовнішніх викликів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: "Українська енциклопедія", 2002. Т. 4. 720 с.
2. Зеленін Р.В. Правова політика: підходи до розуміння. *Права людини в Україні: минуле, сьогодні, майбутнє*. Харків, 2022. С. 54-56.
3. Хаустова М.Г. Правова політика української держави у сфері модернізації правової системи України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 39-42.
4. Харченко Н.П. Правова політика держави: до визначення поняття і змісту. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Сер. Право*. 2020. №10(22). С. 110-117.
5. Ілляшко О.О. Концептуальні підходи до визначення правової політики держави в умовах гібридної війни. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3 (104). С. 105-114.
6. Бобровник С.В. Проблеми теорії держави і права: курс лекцій. Київ: КУП, 2020. 120 с.
7. Русенко Н.В. Державна та правова політика: порівняльний аналіз. *Інформація і право*. 2022. № 4(43). С. 165-174.
8. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 тт. Харків: Право, 2016. Т. 3.
9. Баран А. Нормотворення і правотворення: співвідношення понять та теоретичне обґрунтування. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Серія: "Юридичні науки". 2021. № 4 (32). С. 175-182.
10. Тарахонич Т.І. Правоутворення та правотворчість: концептуальні засади. *Правова держава*. 2024. №35. С. 140-148.
11. Котуха О.С., Цуркан-Сайфуліна Ю.В. Вплив правової політики на формування заохочувального механізму правового регулювання і правової культури в сучасному українському суспільстві. *Правові новели*. 2024. № 22. С. 28-35.
12. Барабаш О.О., Котуха О.С. Розвиток правової культури крізь призму заохочувальних норм у правовій політиці. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №6. С. 771-773.
13. Хаварівська Г. С. Теоретичні аспекти формування правової культури студентів закладів вищої освіти в Україні. *Ефективність державного управління: зб. наук. пр.: у 2 ч. Ч. 1 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В.С. Загорського, доц. А.В. Липенцева*. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2019. № 4(61). С. 13-24.
14. Барабаш О.О. Цінності правової політики та правова культура: утвердження правової держави в контексті заохочувальних норм права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №3. С. 651-654.
15. Кривичкий Ю.В. Вплив правової культури на ефективність реалізації правової реформи. *Часопис Київського університету права*. 2023. №2. С. 34-42.
16. Петришин О.В., Кагановська Т.Є., Передерій О.С. Трансформація в Україні правової культури суспільства під впливом процесів європейської інтеграції. *Вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2022. Т. 29. № 3. С. 89-107.